

Voeding ingeslotenen

Inspectierapport

Themaonderzoek

Augustus 2011

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting	6
1 Inleiding	10
1.1 Aanleiding en doel	11
1.2 Reikwijdte van het onderzoek	12
1.3 Toetsingskader	12
1.4 Onderzoeksopzet	13
1.5 Recent onderzoek	14
1.6 Leeswijzer	15
2 Faciliteiten	16
2.1 Keukenvoorzieningen	17
2.2 Cel/kamervoorzieningen	18
2.3 Dagelijkse kooktijd	19
2.4 Aankopen voeding	19
2.5 Resumé	20
3 Verstrekkingen	22
3.1 Tijdstip en wijze van verstrekking	23
3.2 Brood	24
3.3 Budget	24
3.4 Uitrust	25
3.5 Voedingoverschot	25
3.6 Samenstelling	26
3.7 Aansluiting op leeftijd, gezondheid, fysieke inspanning, religie en cultuur	27
3.8 Toets op kwaliteit en kwantiteit	27
3.9 Alternatieven	28
3.10 Resumé	29
4 Conclusies	32
5 Aanbevelingen	36
6 Slotbeschouwing	40
Bijlage 1. Afkortingen	44
Bijlage 2. Bronnen	46
Bijlage 3. Vragenlijst/ Interviewlijst	48
Bijlage 4. Geografische ligging locaties	58§

Voorwoord

In justitiële inrichtingen uiten ingeslotenen steevast hun misnoegen over het eten en de winkelprijzen. In het Inspectiejaarbericht 2010 besteedde de ISt aandacht aan de winkelprijzen. Tijdens haar inspecties in 2010 trof de ISt beduidend meer misnoegen over het eten, zowel over de niet toereikende hoeveelheid als de kwaliteit ervan.

Over voeding voor ingeslotenen bestaat niet veel normstellende wet- of regelgeving om aan te toetsen. Dit themaonderzoek zet het hoe en wat van de voeding van ingeslotenen voor verschillende soorten inrichtingen naast elkaar. Die vergelijking levert verbeterpunten op die het overwegen waard zijn. Een miniem deel van de insluitingskosten zijn uitgaven voor voeding, maar voeding is wel een bepalend element in de dag van een ingeslotene.

M.P. Tummers
wnd. hoofdinspecteur

Samenvatting

Onderstaand een samenvattend overzicht van de belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen van het themaonderzoek.

Bevindingen

Qua verstrekte voeding zijn er aanmerkelijke verschillen tussen de sectoren GW en DBV ten opzichte van de sectoren Jeugd en Forzo. Het voornaamste verschil is dat de sectoren GW en DBV in de meeste inrichtingen een al dan niet opgewarmde diepvriesmaaltijd verstrekken, terwijl de meeste Jeugd- en Forzo-inrichtingen dagelijks een vers bereide maaltijd serveren en er daarnaast binnen die sectoren voor ingesloten en ook ruime mogelijkheden zijn om voeding zelf te bereiden of bij de samenstelling daarvan betrokken te zijn. Budgettair komt dit verschil ook tot uitdrukking. Gemiddeld genomen heeft een Forzo-inrichting voor voeding dagelijks ruim tweemaal zoveel budget per ingeslotene beschikbaar dan een GW-inrichting; de Jeugdinrichtingen zitten er tussen in.

Het percentage maaltijden dat volgens de GW-, DBV en Jeugdinrichtingen ongebruikt wordt weggegooid ligt (ruim) boven de 10%, maar uit de interviews met ingesloten en medewerkers op locatie ontstaat het beeld dat dit percentage nog hoger ligt. In de Forzo-inrichtingen is de hoeveelheid weggegooid voeding lager. De (inrichtings)reacties op de vragenlijst laten in het algemeen een redelijk positief oordeel zien over de kwaliteit, kwantiteit en variëteit van de voeding, maar de ervaring van de bij dit onderzoek betrokken inspecteurs in de bezochte inrichtingen is dat ingesloten en medewerkers, in -vooral- de GW en DBV-inrichtingen minder tevreden zijn over deze aspecten. Dit geldt ook voor de opinie van inrichtingen over de aansluiting van de verstrekkingen bij de aspecten leeftijd, gezondheid, religie en cultuur. Het oordeel van de inrichtingen is positiever dan die van de ingesloten en maar het is wel opvallend dat de inrichtingen minder positief zijn over de toereikendheid van de voeding bij de fysieke inspanning van ingesloten en. Die laatste geven dan ook aan dat zij de verstrekte hoeveelheid voeding bij intensieve deelname aan sport onvoldoende vinden en dat zij dan zelf aanvullende voeding (moeten) kopen.

Met betrekking tot de keukens van ingesloten en valt er een tweedeling te maken. De keukenvoorzieningen binnen de Forzo- en Jeugdinrichtingen voldoen volgens de gebruikers qua mogelijkheden en capaciteit. Dit is in mindere mate het geval binnen de sectoren GW en DBV. Met name de gedateerde penitentiaire inrichtingen hebben geen¹ tot beperkte kookaccommodatie en een enkele inrichting biedt geen

¹ Drie pi's bieden in het geheel geen kookmogelijkheden voor ingesloten en.

enkele keukenfaciliteit omdat dit technisch niet kan of uit oogpunt van brandveiligheid ongewenst is. In een meerderheid van de GW- en DBV-inrichtingen kunnen ingeslotenen tenminste één uur per dag aan het zelfstandig bereiden van voeding besteden.

Conclusies

1. Er zijn geen algemene uitgangspunten voor de verstrekking van voeding aan ingeslotenen. Kennelijk is er om die reden ook geen uniform budgettair uitgangspunt waardoor de verstrekkingen en voorzieningen per sector nogal verschillen.
2. In alle inrichtingen wordt voeding ongebruikt weggegooid maar in de GW- en DBV-inrichtingen die éénvaks diepvriesmaaltijden verstrekken is er relatief vaker sprake van het ongebruikt weggooien van de warme maaltijd.
3. Inrichtingen beschouwen de (controle op) kwaliteit, kwantiteit en variëteit vooral als een verantwoordelijkheid voor de cateraar of keuken. Hoewel inrichtingen op enigerlei wijze ingeslotenen bij de samenstelling van de maaltijden betrekken is van een onafhankelijke toets op, of advies over, de samenstelling van de maaltijden nergens sprake.
4. Er is voor ingeslotenen verschil in faciliteiten om zelf voeding te bereiden. In de sectoren GW en DBV variëren die van geen tot redelijk omdat zij in tijd en voorzieningen begrensd zijn. De mogelijkheden voor ingeslotenen binnen de sectoren Jeugd en Forzo zijn, zeker qua materiële voorzieningen en beschikbare tijd, aanmerkelijk groter.
5. De mogelijkheden voor ingeslotenen om aanvullend voeding in te kopen zijn binnen de sector Forzo het grootst; de minste winkelvoorzieningen hebben de Jeugdinrichtingen. Binnen de sectoren GW en DBV varieert het aanbod van de winkel, maar het is over het algemeen redelijk gevarieerd en sluit aan bij de kookfaciliteiten.
6. Relatief weinig inrichtingen overwegen alternatieve verstrekking van voeding. Alleen Jeugdinrichtingen schetsten expliciet de ontwikkeling naar het meer zelfstandig en gezamenlijk bereiden van een maaltijd op de afdeling/groep en één pi experimenteert met het alternatief voor gedetineerden om zélf te koken zonder een maaltijd verstrekt te krijgen.

De belangrijkste aanbevelingen zijn:

- a. Formuleer voor alle ingesloten onder het gezag van DJI gelijklopende uitgangspunten voor het te verstrekken voedingaanbod.
- b. Bied ingesloten die een diepvriesmaaltijd verstrekt krijgen en behoefte hebben aan meer voeding, de mogelijkheid om meer verstrekt te krijgen.
- c. Analyseer de achtergronden van de aanmerkelijke verschillen in budget voor voeding tussen de onderscheiden DJI-sectoren en overweeg of het resultaat van die analyse aanleiding geeft tot nivellering.
- d. Laat de samenstelling, de hoeveelheid en variëteit van de te verstrekken voeding met regelmaat toetsen door een onafhankelijke instantie en/of eis deze toets van inrichtingen die zélf verantwoordelijk zijn voor de bereiding en verstrekking van voeding.
- e. Neem maatregelen om de hoeveelheid ongebruikte en derhalve weg te gooien voeding te beperken.
- f. Communiceer voorgenomen wijzigingen in het voedingsaanbod zorgvuldig met de betrokken inrichtingen en met ingesloten.

Zie hoofdstuk 5 voor alle aanbevelingen.

1

Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Aanleiding

De Inspectie voor de Sanctietoepassing (ISt) houdt toezicht op de sanctietoepassing in Nederland. Zij doet dit onder meer door het uitvoeren van themaonderzoek binnen het domein van de sanctietoepassing.

Het themaonderzoek 'Voeding ingeslotenen' richt zich op de verstrekking van voeding aan ingesloten justitiabelen, hierna ingeslotenen. Bij de doorlichtingen die de ISt sinds haar start (2005) in justitiële inrichtingen uitvoert is de voeding, in combinatie met de winkelvoorziening, een vast criterium. Twee algemene conclusies die, in ieder geval tot halverwege 2010, uit deze doorlichtingen kunnen worden getrokken, zijn dat ingeslotenen de door de inrichtingen verstrekte voeding in het algemeen niet erg smaakvol en gevarieerd vinden², maar wel eetbaar en voldoende, en dat zij de inrichtingswinkel altijd te duur vinden.³

Medio 2010 werd via landelijke media openbaar dat abrupte aanpassingen in het aanbod van voeding in een substantieel aantal inrichtingen ressorterend onder de sectoren Gevangeniswezen (GW) en de Dienst Bijzondere Voorzieningen (DBV) van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) tot de nodige ophef onder ingeslotenen leidde.

Zij hadden veel kritiek op het feit dat het voedingsaanbod onaangekondigd veranderde en vonden dat de warme- en broodmaaltijden aanmerkelijk kariger waren geworden. De ophef leidde onder meer tot Kamervragen en reacties van commissies van toezicht aan directies en de minister van Justitie.

De eerdere bevindingen van de ISt en de ophef in 2010 over de aanpassingen van de voeding waren voor de ISt aanleiding om het onderwerp 'Voeding ingeslotenen' op te nemen in het Inspectiejaarplan 2011.

Doel

Het doel van het onderzoek is te bezien hoe het is gesteld met de verstrekking van voeding aan ingeslotenen. De volgende deelvragen zijn daarbij richtinggevend:

- Wat zijn de algemene uitgangspunten ten aanzien van de samenstelling en verstrekking van voeding aan ingeslotenen?
- In welke mate is er sprake van het weggooien van de verstrekte voeding?

² Zie ook gedetineerdensurvey DJI 2007

³ Zie voor een overzicht van de winkelprijzen bijlage 1 van het Inspectiejaarbericht 2010; dit themaonderzoek gaat niet nader in op de winkelprijzen.

- Op welke wijze is de kwaliteit, kwantiteit en variëteit van de te verstrekken voeding geborgd en op welke wijze zijn derden en/of ingesloten en daarbij betrokken?
- Zijn er overeenkomsten en verschillen ten aanzien van de voeding tussen de DJI-sectoren gevangeniswezen (GW), bijzondere voorzieningen (DBV), Jeugd en forensische zorg (Forzo)?
- Bieden de (mogelijke) verschillen in (wijze van) voedingsaanbod aanknopingspunten voor alternatieven?

Aan de hand van haar bevindingen en conclusies doet de ISt verbetervoorstellen in de vorm van aanbevelingen.

1.2 Reikwijdte van het onderzoek

Het onderzoek richt zich op de verstrekking van voeding aan ingesloten en in justitiële gesloten inrichtingen met een rijks- of particulier karakter.

Het onderzoek strekt zich uit over de sectoren GW, DBV, Jeugd en Forzo van DJI; zie ook 1.4.

1.3 Toetsingskader

Voor dit themaonderzoek is geen expliciet toetsingskader ontwikkeld omdat er, behoudens een ‘beschrijvend document’ met betrekking tot de kwalitatieve en kwantitatieve samenstelling van te verstrekken voeding aan ingesloten en in de rechtstreeks onder het gezag van DJI opererende inrichtingen, geen sprake is van een algemeen toepasselijk normatief kader waar de ISt haar normstelling aan kan ontleen.⁴ Zo spreken de beginselenwetten GW, Jeugd en TBS in respectievelijk de artt. 44, 49 en 42 uitsluitend over de verantwoordelijkheid van de directeur voor de verstrekking van voeding, zonder dat de memories van toelichting en/of lagere regelgeving daar verdere uitleg en/of uitwerking aan geven. De European Prison Rules spreken in rule 22.4 over de verstrekking van drie maaltijden per dag die met redelijke intervallen verstrekt worden.

Door deze beperkte uitgangspunten heeft het onderzoek het kenmerk van een exploratief vergelijkend onderzoek dat zich met name richt op

⁴ Het beschrijvend document uit 2009 vormt de basis voor de Europese aanbestedingsprocedure voor de voeding aan Ingesloten en restauratieve voorzieningen in inrichtingen van DJI.

de overeenkomsten en verschillen tussen de wijzen waarop ingesloten dagelijks van voeding worden voorzien. Hoewel de aard van het onderzoek niet leidt tot oordelen afgezet tegen een toetsbare normering, leiden de bevindingen desalniettemin tot conclusies en verbetervoorstellen in de vorm van aanbevelingen.

1.4 Onderzoeksopzet

Methode

Ter voorbereiding is documentatie bestudeerd en heeft een aantal oriënterende gesprekken plaats gevonden met vertegenwoordigers van inrichtingen en DJI.

Op basis hiervan is een vragenlijst opgesteld (bijlage 3) die per e-mail naar de directies van alle inrichtingen is verstuurd. In totaal zijn 29 vestigingen van GW, 4 vestigingen van DBV, 11 jeugdinstellingen en 13 inrichtingen voor Forensische zorg benaderd. In totaal 51 (van de 55) inrichtingen vulden de vragenlijst in; de respons bedroeg derhalve 93%. Degenen die de vragenlijst invulden waren in het algemeen de functionarissen die binnen de inrichting verantwoordelijkheid dragen voor verstrekking van voeding zoals het hoofd facilitaire zaken of het hoofd voedingsdienst; in een enkel geval vulde de directie de vragenlijst zelf in. De antwoorden zijn geaggregeerd opgenomen in een databestand dat het uitgangspunt vormt voor deze rapportage. Op basis van de antwoorden uit de vragenlijst is een selectie⁵ gemaakt van locaties die door ISt-inspecteurs zijn bezocht om verdiepende interviews af te nemen bij functionarissen betrokken bij de verstrekking van voeding zoals het hoofd facilitaire zaken, het hoofd van de voedingsdienst, koks, keukenassistenten, afdelingshoofden, directieleden en natuurlijk ingesloten als consumenten en bereiders van voeding. Daarnaast wierpen de inspecteurs tijdens deze bezoeken een blik op de keukenvoorzieningen in de betreffende locatie (bijlage 2). De interviews zijn afgenomen op basis van vaste interviewlijsten (bijlage 3) en verwerkt in dit rapport. Ter aanvulling en verificatie is door de ISt gesproken met de operationeel manager van cateraar Sodexo die het merendeel van de voeding aan de sectoren GW en DBV van DJI levert.

---

⁵ De selectie kwam tot stand op basis van bestemming, geografische ligging, eerder ISt-onderzoek en de kennelijke (on)mogelijkheden voor ingesloten om in de desbetreffende inrichting zelf voeding te bereiden (zie bijlage 4).

Het onderzoek is uitgevoerd door vrijwel altijd twee inspecteurs⁶ in de periode januari – mei 2011.

Tijdpad

In januari 2011 heeft de Ist het themaonderzoek aangekondigd bij DJI en zijn de vragenlijsten naar de inrichtingen verzonden. Op basis van de antwoorden is medio maart een selectie gemaakt van te bezoeken inrichtingen. Bezoeken vonden plaats in de periode april-mei. In juni is het conceptrapport opgemaakt dat op 29 juni aan DJI is voorgelegd voor wederhoor op de feitelijke bevindingen.

De Ist heeft de wederhoorreactie op 22 juli ontvangen. Op 1 augustus 2011 heeft de waarnemend hoofdinspecteur het inspectierapport vastgesteld en aangeboden aan de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie.

1.5 Recent onderzoek

In de periode eind 2005 - maart 2007 is door DJI, in nauwe samenwerking met het WODC, een oriënterend onderzoek uitgevoerd naar het effect van voedingssupplementen op het gedrag van jong volwassen gedetineerden. Het resultaat ‘smaakte naar meer’ maar voorzover bekend heeft het onderzoek geen vervolg gehad. Daarnaast loopt er, op initiatief van de vestigingsdirecteur van PI Amsterdam Overamstel, op dit moment een onderzoek naar het effect van voeding op de gezondheidstoestand van gedetineerden na hun insluiting en tijdens verblijf in het huis van bewaring. Het onderzoek is een afstudeerproject van studenten van de Hogeschool van Amsterdam. Hoewel de inhoud van beide onderzoeken interessant is, hebben de (voorlopige) resultaten daarvan geen betekenis voor onderhavig Ist-onderzoek dat zich vooral richt op de voorzieningen voor de bereiding van voeding en de aard van de te verstrekken voeding.

Tenslotte heeft de Ist inzage gehad in een door DJI uitgevoerde interne audit naar de gang van zaken rond het aanbestedingstraject van de voeding.

---

⁶ Om logistieke redenen zijn twee locatie-onderzoeken door één inspecteur uitgevoerd.

1.6 Leeswijzer

Het hoofdstuk faciliteiten biedt inzicht in de mogelijkheden die ingesloten in de onderscheiden inrichtingen hebben om voeding aan te schaffen en te bereiden.

Het hoofdstuk verstrekkingen gaat met name in op de voeding die de inrichting verstrekt. Het hoofdstuk conclusies beantwoordt de (deel) vragen van het onderzoek. Gekoppeld aan de conclusies volgen de aanbevelingen.

In een slotbeschouwing geeft de Ist haar opvattingen met betrekking tot de onderzoeksresultaten weer.

2

Faciliteiten

Dit hoofdstuk geeft op hoofdlijnen weer welke voorzieningen er in inrichtingen beschikbaar zijn voor de bereiding van voeding, gaat o.a. in op de wijze van verstrekking en de mogelijkheden voor ingesloten en om zelf voeding te kopen en te bereiden. Het hoofdstuk sluit af met een resumé van de bevindingen.

2.1 Keukenvoorzieningen

Nagegaan is over welke keukenvoorzieningen de inrichtingen beschikken en welke keukenvoorzieningen de inrichtingen aan ingesloten en ter beschikking stellen.

Grootkeukens

Vijf vestigingen van GW beschikken over grootkeukens waar de bereiding van de warme maaltijd nog grotendeels vers en in bulk plaatsvindt. Dit houdt in dat onder begeleiding van een aantal professionele koks, meestal in dienst bij een cateraar, gedetineerden meehelpen bij de dagelijkse bereiding van voeding en dat de maaltijd in bulk (bakken) of geportioneerd (plates) ‘vers’ wordt aangeboden. In de andere (22)⁷ vestigingen is er sprake van ontkoppelde bereiding waarbij diepvriesmaaltijden in bulk of individueel worden opgewarmd. In 10 inrichtingen is er sprake van grote opwarmunits van waaruit distributie plaatsvindt; in 12 inrichtingen hebben gedetineerden een magnetron-oven op cel en kunnen zij hun maaltijd opwarmen wanneer zij dit willen.

De DBV-inrichtingen hebben geen grootkeukens. Eén van de drie⁸ DBV-vestigingen beschikt over magnetrons op cel, in de andere vestigingen vindt distributie van enkelvoudige, opgewarmde maaltijden plaats.

De sector Jeugd laat een divers beeld zien; drie van de negen inrichtingen die reageerden⁹ hebben een grootkeuken met verse bereiding, één inrichting betreft de warme maaltijden koelvers van een naburige penitentiaire inrichting en de andere inrichtingen combineren koken op de leefgroep met koelverse of diepvries maaltijden.

Acht van de 12 Forzo-inrichtingen die reageerden¹⁰ beschikken over een grootkeuken waar dagelijks een warme maaltijd bereid wordt. In drie Forzo-inrichtingen koken de leefgroepen zelf en mocht dat, bijv.

⁷ Van twee Gw vestigingen is geen vragenlijst retour ontvangen.

⁸ De vestiging Alphen is vanwege tijdelijke sluiting niet betrokken in het onderzoek.

⁹ Twee Jeugdinrichtingen stuurden de vragenlijst niet retour.

¹⁰ Eén Forzo-inrichting reageerde niet.

vanwege de groepssamenstelling, niet kunnen dan zijn er opwarmmaaltijden beschikbaar. Eén inrichting verstrekt deze maaltijden regulier. De ISt bezocht in het kader van het onderzoek twee GW-inrichtingen en een Forzo-inrichting die nog dagelijks een warme maaltijd bereiden en sprak met de koks die betrokken zijn bij deze bereiding. De koks die de ISt sprak beschikken over veel ervaring met het bereiden van voeding voor ingeslotenen en zijn trots op hun dagelijkse productie. Zij benoemen als voordeel van de verse bereiding dat zij dicht bij de consumenten staan en zo voeling houden met de smaak van de doelgroep.

Zij koken grotendeels met verse producten en geven hun kennis en kunde mee aan de ingeslotenen die hen assisteren bij de bereiding.

Keukens ingeslotenen

De beschikbare kookvoorzieningen voor ingeslotenen binnen GW variëren van géén (3 inrichtingen) via beperkt, veelal vanwege ruimte- en tijdgebrek of uit oogpunt van (brand)veiligheid, tot in ruime mate binnen het regime van algehele gemeenschap. In het laatste geval kunnen ongeveer vier ingeslotenen gebruik maken van een 4-pits kooktoestel. Gemiddeld bedraagt dit aantal 30 ingeslotenen doordat in met name de oudere inrichtingen, vaak ouder dan twintig jaar, aanmerkelijk minder kookfaciliteiten geboden (kunnen) worden. Bij de DBV bedraagt het aantal ingeslotenen per 4-pits kooktoestel ongeveer 50 omdat ook in deze sector (nog) sprake is van capaciteit met weinig tot geen kookmogelijkheden¹¹. De sector jeugd kent in het algemeen ruime keukenvoorzieningen; het aantal ingeslotenen per 4-pits kooktoestel bedraagt daar gemiddeld 8. Ook de Forzo-inrichtingen kennen ruime voorzieningen voor ingeslotenen met een gemiddeld aantal van rond de 10 ingeslotenen per 4-pits kooktoestel.

2.2 Cel/kamervoorzieningen

Nagegaan is welke (kook)voorzieningen de ingeslotenen op hun cel/kamer beschikbaar (mogen) hebben.

In de sector GW is het in vrijwel alle pi's voor ingeslotenen mogelijk om een koelkast en koffiezetter op cel voorhanden te hebben. De helft van de inrichtingen staat op cel een waterkoker toe en in een derde van de inrichtingen is een magnetron toegestaan. Een (elektrisch) kookplaatje

¹¹ In haar rapport 'de tenuitvoerlegging van vreemdelingenbewaring', sept. 2010, stelt de ISt dat de (door ingeslotenen zeer gewilde) mogelijkheid om te koken binnen de sector DBV niet altijd in voldoende mate aanwezig is.

op cel is mogelijk in één GW-inrichting.

Bij de DBV-inrichtingen is geen kookplaat op de cel/kamer toegestaan en in één DBV-inrichting is een koffiezetter op de cel/kamer toegestaan.

Een waterkoker en magnetron op de cel/kamer is toegestaan in twee DBV-inrichtingen.

Geen van de Jeugdinrichtingen biedt op cel/kamer faciliteiten voor de bereiding van voeding of warme dranken.

In alle Forzo-inrichtingen is een koffiezetter op cel/kamer toegestaan.

Tien Forzo-inrichtingen bieden de mogelijkheid voor een koelkast op cel/kamer en ongeveer de helft biedt de mogelijkheid voor een waterkoker.

Eén Forzo-inrichting staat een magnetron op cel/kamer toe.

2.3 Dagelijkse kooktijd

Nagegaan is hoeveel tijd er voor de ingesloten en dagelijks beschikbaar is om zelf voeding te bereiden.

In drie GW-inrichtingen is het voor ingesloten en niet mogelijk om zelf te koken. In de overige inrichtingen varieert de kooktijd van minder dan 30 minuten per dag (in één inrichting) tot meer dan 2 uur in negen inrichtingen. Elf inrichtingen hanteren een kooktijd die varieert tussen de 1 en 2 uur.

In twee DBV-inrichtingen kan er door ingesloten en meer dan 2 uur per dag gekookt worden; één DBV-inrichting biedt een kooktijd van tussen de 1 en 2 uur.

In de helft van de Jeugdinrichtingen kunnen ingesloten en, naast de verstrekte maaltijd, zelfstandig tussen 1 en 2 uur bezig zijn met koken.

In de andere helft bereiden ingesloten en geheel of gedeeltelijk een groepsmaaltijd met elkaar.

Drie Forzo-inrichtingen bieden dagelijks een kooktijd van 1 à 2 uur, vijf bieden meer dan 2 uur en in de overige acht inrichtingen is de beschikbare kooktijd afhankelijk van het activiteitenprogramma.

2.4 Aankopen voeding

In alle inrichtingen is er voor ingesloten en de mogelijkheid om wekelijks aanvullende voedingswaren in te kopen, veelal in de inrichtingswinkel. Daarvoor zijn de mogelijkheden binnen de jeugdinrichtingen het meest beperkt; het assortiment daar bestaat voornamelijk uit snoep, chips en frisdrank. In de Forzo-inrichtingen zijn de mogelijke

den het meest uitgebreid. De Ist bezocht twee Forzo-inrichtingen die een overeenkomst hebben met een lokale supermarktondernemer. Het reguliere (voedings)assortiment van de supermarkt is ook beschikbaar in de kliniek, inclusief de weekaanbiedingen. Daarnaast gaven ingesloten in de Forzo-inrichtingen aan dat zij ook gebruik maken van de diensten van mede-patiënten die tijdens hun verlof boodschappen kunnen doen.

Binnen het gevangeniswezen en de DBV varieert het aanbod en dat is afhankelijk van de kookmogelijkheden die de inrichtingen kunnen bieden. In een inrichting waar geen kookmogelijkheid is, werden desalniettemin verse eieren en vacuüm verpakte halve haantjes aangeboden. Van ingesloten begreep de Ist dat zij in die inrichting eieren bakken op een strijkijzer en het haantje opwarmen in de koffiezetter.

2.5 Resumé

Vierentwintig GW-inrichtingen verstrekken ingesloten diepvriesmaaltijden en vijf GW-inrichtingen hebben een eigen grootkeuken waar dagelijks een verse maaltijd bereid wordt¹². Ook alle DBV-inrichtingen verstrekken diepvriesmaaltijden.

Een minderheid van de jeugdinstellingen heeft nog een grootkeuken. Daarnaast zijn de verstrekkingen aan de jeugd koelers of diepvries of wordt er met de groep een verse maaltijd bereid. De sector Forzo beschikt relatief over de meeste grootkeukens met eigen personeel dat dagelijks een verse maaltijd bereidt. Een minderheid van de Forzo-inrichtingen kookt met de groep of biedt een combinatie van een verstrekte maaltijd en zelf koken.

Met betrekking tot de keukens van ingesloten valt er een tweedeling te maken. De keukenvoorzieningen binnen de Forzo- en Jeugdinstellingen voldoen volgens de gebruikers qua mogelijkheden en capaciteit. Dit is in mindere mate het geval binnen de sectoren GW en DBV. Met name de gedateerde penitentiaire instellingen hebben geen¹³ tot beperkte kookaccommodatie en een enkele inrichting biedt geen enkele keukenfaciliteit omdat dit technisch niet kan of uit oogpunt van brandveiligheid ongewenst is. In een meerderheid van de GW- en DBV-inrichtingen kunnen ingesloten tenminste 1 uur per dag aan het zelfstandig bereiden van voeding besteden.

Met uitzondering van de sector Jeugd bieden vrijwel alle inrichtingen

¹² In vrijwel alle gevallen wordt daar voor meerdere locaties gekookt.

¹³ Drie pi's bieden in het geheel geen kookmogelijkheden voor ingesloten.

mogelijkheden tot het op cel/kamer voorhanden hebben van apparatuur om voeding/dranken te bewaren of te bereiden.

In alle inrichtingen is het mogelijk om aanvullend voedingsmiddelen aan te kopen. De mogelijkheden daarvoor zijn in Jeugdinrichtingen beperkt en in Forzo-inrichtingen zeer ruim. Binnen de GW en DBV-inrichtingen is het aanbod afhankelijk van de kookmogelijkheden maar in het algemeen vrij ruim.

3

Verstrekkingen

Dit hoofdstuk geeft een weergave van de aard van de verstrekkingen die de inrichtingen ingesloten aanbieden met daarnaast informatie over aan de verstrekking gerelateerde thema's. Het hoofdstuk sluit af met een resumé van de bevindingen.

3.1 Tijdstip en wijze van verstrekking

Tijdstip

De meeste GW- en DBV-inrichtingen verstrekken dagelijks rond het middaguur de warme maaltijd.¹⁴

In het beperkte aantal GW-inrichtingen dat nog dagelijks vers bereidt, is het aanbod meestal voorgeportioneerd en afgestemd op de keuze van de gebruiker; in een enkel geval is het aanbod in bulk en kan de ingeslotene bij het gezamenlijk eten kiezen welke componenten hij die dag opschept. Alle overige GW-inrichtingen verstrekken rond het middaguur een opgewarmde éénvaks-diepvriesmaaltijd.¹⁵

Uit alle interviews met ingesloten blijkt dat de waardering voor de maaltijd hoger is wanneer deze vers(er) bereid is.

Aard verstrekkingen

De warme maaltijden bestaan in de GW-inrichtingen altijd uit drie gangen: soep, de hoofdmaaltijd, fruit of een toetje. Tegelijkertijd met de warme maaltijd vindt (meestal om de dag) verstrekking van een gesneden half brood, melk en vers beleg plaats dat bedoeld is om op cel te nuttigen als ontbijt en avondeten. Eén keer per week is er de weekverstrekking die voornamelijk bestaat uit geportioneerd zoet broodbeleg, koffie, thee, suiker. De verstrekkingen binnen de DBV-inrichtingen verlopen vrijwel identiek aan die binnen GW.

Bij de Jeugd- en Forzo-inrichtingen is de dagelijkse maaltijdcyclus anders ingericht en meer afgestemd op de groep ingesloten die bij elkaar is gehuisvest. Voorzover de populatie van een groep dat toelaat, hetgeen overigens meestal het geval is, gebruikt de groep gezamenlijk het ontbijt, de warme maaltijd en het avondeten dat, met name in jeugdinstellingen, ook steeds vaker met de groep gezamenlijk, bereid wordt.

¹⁴ Een aantal inrichtingen biedt een magnetron op cel waardoor ingesloten zelf bepalen op welk tijdstip zij de maaltijd opwarmen.

¹⁵ Éénvaks houdt in dat alle warme hoofdcomponenten zich -niet verdeeld in vakjes- in één gesealde bak bevinden.

De Jeugd- en Forzo-inrichtingen kennen geen weekverstrekking maar beheren op de groep een voorraad suiker, koffiemelk, broodbeleg e.d. Voor het beheer daarvan zijn ingeslotenen meestal zelf verantwoordelijk.

3.2 Brood

Omdat er zoals gemeld binnen GW/DBV medio 2010 ook veel te doen was over de aanpassingen van de broodverstrekking is de ISt in dit onderzoek ook nagegaan hoe deze praktijk in inrichtingen geregeld is. Het mantelcontract dat GW met cateraar Sodexo sloot gaat uit van de verstrekking van zes sneetjes bruinbrood voor volwassenen en acht sneetjes voor jeugdigen per dag.¹⁶ Uit het onderzoek blijkt dat een derde van de GW-inrichtingen uitsluitend bruinbrood verstrekt en in twee derde ingeslotenen kunnen kiezen tussen wit- of bruinbrood. Binnen de DBV is er één inrichting die uitsluitend bruinbrood verstrekt; bij de overige inrichtingen is er keuze tussen wit of bruin. De standaardverstrekking bij GW/DBV varieert tussen 6 sneetjes en een half (verpakt) brood per dag. Uit de interviews met (GW)functionarissen blijkt dat, mocht een ingeslotene op enig moment onvoldoende brood hebben, hij bijna altijd extra verstrekt kan krijgen uit de voorraad die is diepgevroren. Een enkele inrichting hanteert het systeem dat eerst op medische indicatie extra brood verstrekt wordt. De ervaring van GW-functionarissen is dat er door de gelimiteerde verstrekking minder brood wordt weggegooid dan voorheen. Bij de Jeugd- en Forzo-inrichtingen is er altijd en in voldoende mate wit- en bruinbrood beschikbaar.

3.3 Budget

De ISt informeerde naar de budgetten die in de inrichtingen ter beschikking zijn voor de verstrekte voeding en constateerde daarbij de volgende verschillen. De Forzo-inrichtingen beschikken verhoudingsgewijs over het meeste budget per ingeslotene om dagelijks de maaltijden aan te bieden, de GW-inrichtingen besteden ruim twee keer minder per ingeslotene per dag en de Jeugdinrichtingen zitten daar tussen. Een deel van het verschil wordt verklaard doordat er in de Forzo- en Jeugdinrichtingen een tendens is om, mits de groepsleiding daar voor open staat en de samenstelling van een groep dat mogelijk maakt, de

¹⁶ Indien een jeugdinrichting onder het cateringcontract van DJI valt.

leefgroepen zelf hun voeding te laten bereiden. Deze werkwijze brengt meer kosten met zich mee dan het aanbod van uitsluitend centraal bereide voeding. Uit door een (GW)-inrichting beschikbaar gestelde documentatie maakt de ISt overigens wel op dat door het nieuwe cateringcontract vanaf medio 2010 de dagelijkse voedingskosten voor die inrichting aanzienlijk afgenomen.

3.4 Uitruil

De ISt is nagegaan of inrichtingen de onderlinge uitruil van verstrekte maaltijden tussen ingeslotenen toestaan. In tweederde van de GW inrichtingen mag dit. Ook de DBV-inrichtingen staan toe dat ingeslotenen de verstrekte maaltijd aan elkaar geven. Op één na staan de Jeugd- als Forzo-inrichtingen dit niet toe omdat vrijwel altijd gezamenlijk met de groep wordt gegeten.

3.5 Voedingoverschot

De ISt heeft inrichtingen gevraagd om een indicatie te geven van de mate waarin zij voeding ongebruikt weggooien. Binnen GW is het percentage warme maaltijden dat gedetineerden weggooien gemiddeld ruim 16% en voor brood ruim 10%. Eén DBV-inrichting meldt dat 10% van de maaltijden niet genuttigd wordt; bij de overige is dit nihil. Dat laatste geldt ook voor het brood. Voor de Jeugdinrichtingen is het aantal ongebruikte maaltijden 12% en het ongebruikte brood bijna 14%. Voor de sector Forzo zijn deze percentages lager: ongebruikte maaltijden ruim 8% en ongebruikt brood ruim 4%. De cijfers zijn, zoals gemeld, indicatief want uit de interviews die de ISt met ingeslotenen over dit onderwerp hield kan worden afgeleid dat de hoeveelheid verstrekte voeding die dagelijks ongebruikt wordt weggegooid, aanmerkelijk hoger ligt als er door ingeslotenen aanvullend zelf gekookt kan worden. Dat geldt met name bij GW- en DBV-inrichtingen vanwege de verstrekte éénvaks-maaltijden.

Gevraagd naar de redenen van het weggooien van de maaltijd meldt bijna de helft van de GW-inrichtingen dat ingeslotenen de maaltijd niet smaakvol vinden. Eén DBV-inrichting meldt dat de maaltijd onvoldoende aansluit bij de culturele achtergrond van de ingeslotenen. In zowel Forzo- als Jeugdinrichtingen vindt ongeveer een derde van de ingeslotenen de verstrekte maaltijden niet smaakvol.

De belangrijkste reden voor het weggooien van het brood is dat er teveel is verstrekt en/of dat het niet (meer) vers is.

Sodexo geeft desgevraagd aan dat de smaak van de diepvriesmaaltijden bewust 'vlak' is gehouden om aan te sluiten bij de gemiddelde smaakopvatting. De veronderstelling is dat ingesloten en die dat wensen zelf smaakmakers kunnen toevoegen om de maaltijd af te stemmen op hun persoonlijke smaak.¹⁷

3.6 Samenstelling

De Ist heeft in de vragenlijst bij inrichtingsfunctionarissen geïnformeerd naar hun oordeel over de kwaliteit, kwantiteit en variëteit van de verstrekkingen. Daaruit komt het volgende beeld naar voren.¹⁸

Kwaliteit

Een ruime meerderheid van de GW- en DBV-inrichtingen beoordeelt de maaltijden als voldoende tot goed; een minderheid beoordeelt de maaltijden als matig.

Eén jeugdinstelling (die de maaltijd betreft van een naburige instelling die nog dagelijks vers kookt) beoordeelt de maaltijd als matig; de overige jeugdinstellingen beoordelen de maaltijd voldoende tot goed. Een meerderheid van de Forzo-instellingen scoort de maaltijden goed tot voldoende.

Kwantiteit

De helft van de GW-inrichtingen oordeelt de kwantiteit van de verstrekkingen als voldoende, een kwart als goed en het restant matig en in één geval onvoldoende.

Dezelfde verhouding zien we bij DBV met dit verschil dat de score onvoldoende daar niet voorkomt.

Ook de Jeugd- en Forzo-instellingen zijn positief over de kwantiteit; alle scores hier voldoende tot goed.

Variëteit

De helft van de GW- en DBV-inrichtingen vindt de variëteit van de maaltijden voldoende tot goed; ruim een derde scoort variëteit matig tot onvoldoende.

Bij de Jeugd- en Forzo-instellingen scoort variëteit hoofdzakelijk aan de bovenkant: de Jeugdinstellingen scoren voldoende tot goed en in één geval matig; de Forzo-instellingen oordelen variëteit in meerderheid

¹⁷ Deze smaakmakers verstrekken de instellingen niet additioneel maar dienen ingesloten en die dat wensen zelf aan te schaffen.

¹⁸ Het betreft de volgende antwoordopties: goed, voldoende, matig, onvoldoende, slecht.

goed en voor het overige voldoende.

3.7 Aansluiting op leeftijd, gezondheid, fysieke inspanning, religie en cultuur

De Ist is nagegaan wat het oordeel van de inrichtingen is over de aansluiting van de verstrekkingen bij leeftijd, gezondheid, fysieke inspanning, religie en cultuur.

Uit een analyse van de scores blijkt dat de opinies van de sectoren GW en DBV en daarnaast Jeugd en Forzo dicht bij elkaar liggen.

Leeftijd

Driekwart van de GW- en DBV-inrichtingen vinden de verstrekkingen voldoende tot goed aansluiten bij de leeftijd van de ingesloten. De Jeugd- en Forzo-inrichtingen beoordelen dit eveneens voldoende tot goed.

Gezondheid

Alleen binnen de sector GW vinden vijf inrichtingen de verstrekkingen onvoldoende aansluiten bij de gezondheid; de overige sectoren oordelen veelal voldoende en in minderheid goed.

Fysieke inspanning

Ruim een derde van de GW-inrichtingen vindt de verstrekkingen onvoldoende aansluiten bij de fysieke inspanning die ingesloten (moeten) verrichten. In iets mindere mate vinden de Jeugd- en Forzo inrichtingen dit ook. De DBV-inrichtingen vinden de verstrekkingen voldoende tot goed aansluiten bij de fysieke inspanningen.

Religie & cultuur

Er is bij alle sectoren een ruime mate van tevredenheid over de aansluiting van de verstrekkingen bij de religieuze en culturele achtergrond van de ingesloten. In een enkel geval is het oordeel matig.

3.8 Toets op kwaliteit en kwantiteit

De Ist is nagegaan of de inrichtingen de verstrekkingen ook beoordelen op kwaliteit en kwantiteit. Bijvoorbeeld een beoordeling door gekwalificeerde functionarissen, de medische dienst, ingesloten zelf of derden zoals het Voedingscentrum of de GGD.

Ruim de helft van de GW- inrichtingen hanteert een systeem waarbij een functionaris een maaltijd voorproeft. In de meeste gevallen wordt daarbij een formulier gehanteerd waarbij de bevindingen over o.a. smaak, temperatuur, hoeveelheid en samenstelling worden geregistreerd. De Ist proefde een keer mee in een GW- inrichting en oordeelde, samen met de inrichtingsfunctionarissen, dat de smaak, presentatie en hoeveelheid van deze proefmaaltijd te wensen overliet.

Twee inrichtingen laten de medische dienst ook regelmatig de kwaliteit van de voeding beoordelen.

De helft van de GW-inrichtingen geeft aan geregeld met de gedetineerdencommissie te overleggen over de samenstelling van de maaltijden en de overige verstrekkingen. Een kwart van de inrichtingen spreekt geregeld met de commissie van toezicht over de voeding.

Ook de DBV hanteert een systeem waarbij functionarissen een maaltijd proeven.

Twee DBV-inrichtingen geven aan dat zij daarnaast de leverancier verantwoordelijk achten en één DBV-inrichting bespreekt de verstrekkingen geregeld met de gedetineerdencommissie.

De beoordeling van de verstrekkingen binnen de sectoren Jeugd en Forzo laat een meer gemêleerd beeld zien. Dit heeft ook te maken met de diversiteit waarmee binnen die sectoren het voedingsaanbod gestalte krijgt. Naast een beoordeling door eigen medewerkers is er binnen deze sectoren relatief vaker gebruik van een beoordeling van de maaltijd(bereiding) door onafhankelijke derden. Dit geldt overigens weer in mindere mate voor de jeugdinrichtingen die ‘op de groep’ koken.

Sommige inrichtingen laten de hygiënetoestand van de centrale keuken regelmatig toetsen door de cateraar of een daartoe geëquipeerde instantie.

3.9 Alternatieven

De Ist heeft de inrichtingen gevraagd of zij wel eens overwogen om de voeding op een andere wijze dan de gangbare te verstrekken.

Nagenoeg geen van de GW-inrichtingen overweegt alternatieven.¹⁹

DBV laat eenzelfde beeld zien; ook daar overweegt geen van de inrichtingen alternatieven.

Binnen de sectoren Jeugd en Forzo is een kanteling gaande. Steeds vaker

---

¹⁹ Eén inrichting geeft aan gedetineerden de keuze te bieden om geen warme maaltijd verstrekt te krijgen. Ter compensatie betalen ingeslotenen voor de beschikbaarheid van een televisietoestel op cel dan geen huur.

is er vraag om gezamenlijk ‘op de groep’ te koken. Deze beweging is het meest manifest bij de jeugd; een enkele jeugdinrichting heeft al de keuze gemaakt voor het volledig koken op de groep en beschouwt de mogelijkheden tot sociale interactie tijdens het gezamenlijk koken als een nuttig pedagogisch instrument dat bijdraagt aan de behandeldoelen.

3.10 Resumé

De vragenlijst leverde een veelheid aan data met betrekking tot de verstrekkingen op die, aangevuld met de bevindingen van de Inspectie tijdens het locatiebezoek en de overige interviews, het volgende –geaggregeerde- beeld oplevert.

Qua verstrekte voeding zijn er aanmerkelijke verschillen tussen de sectoren GW en DBV ten opzichte van de sectoren Jeugd en Forzo. Het voornaamste verschil is dat de sectoren GW en DBV in de meeste inrichtingen een opgewarmde of op te warmen diepvriesmaaltijd verstrekken, terwijl de meeste Jeugd en Forzo-inrichtingen dagelijks een vers bereide maaltijd serveren en er daarnaast binnen die sectoren voor ingeslotenen ook ruime mogelijkheden zijn om voeding zelf te bereiden of bij de samenstelling daarvan betrokken te zijn.

Budgettair komt dit verschil ook tot uitdrukking. Gemiddeld genomen heeft een Forzo-inrichting per ingeslotene dagelijks ruim twee maal zoveel budget beschikbaar voor voeding dan een GW-inrichting; de Jeugdinrichtingen zitten daar tussen in.

De dagelijkse broodverstrekking illustreert dit verschil. In een derde van de GW- en DBV-inrichtingen zijn er (als uitgangspunt) dagelijks zes sneetjes bruinbrood per ingeslotene beschikbaar. In de Jeugd- en Forzo-inrichtingen is dat aanbod ruimer en gevarieerder; sommige Forzo-inrichtingen serveren in het weekend en tijdens feestdagen, naast standaard bruin en wit, ook luxere broodsoorten.

Ingeslotenen kunnen in de meeste GW- en DBV-inrichtingen hun maaltijden onderling uitruilen. In de Jeugd- en Forzo-inrichtingen is die mogelijkheid vrijwel niet nodig vanwege het gezamenlijk eten. Het percentage maaltijden dat volgens de GW-, DBV- en Jeugdinrichtingen ongebruikt wordt weggegooid ligt (ruim) boven de 10%, maar uit de interviews met ingeslotenen en medewerkers op locatie ontstaat het beeld dat dit percentage nog hoger ligt. In de Forzo-inrichtingen is de hoeveelheid weg gegooid voeding lager.

Dat verschil geldt ook voor het oordeel over kwaliteit, kwantiteit en variëteit. De reacties op de vragenlijst laten in het algemeen een redelijk positief oordeel zien, maar de ervaring van de bij dit onderzoek

betrokken inspecteurs in de inrichtingen is dat ingeslotenen, maar ook medewerkers, in -vooral- de GW en DBV-inrichtingen minder tevreden zijn over deze aspecten. Dit geldt ook voor de opinie van inrichtingen over de aansluiting van de verstrekkingen bij de aspecten leeftijd, gezondheid, religie en cultuur. Het oordeel van de inrichtingen is ook hier positiever dan die van de ingeslotenen. Opvallend is echter wel dat de inrichtingen in mindere mate positief zijn over de aansluiting van de voeding bij de fysieke inspanning van ingeslotenen. Ingeslotenen bevestigen dit beeld door in de interviews te melden dat, als zij bijv. stevig sporten, zij de hoeveelheid aangeboden voeding onvoldoende vinden. In de meeste gevallen compenseren zij dit door, als die mogelijkheid er is, zelf aanvullend te koken of extra te snoepen. In veel inrichtingen is er, naast een kwaliteitscontrole door de bereiders, de afspraak dat een daartoe aangewezen functionaris, een maaltijd proeft. De Ist was betrokken bij een proefsessie in een GW-inrichting en proefde de (opgewarmde) diepvriesmaaltijd mee. Het oordeel over smaak en presentatie was in dit geval unaniem negatief.

Eén GW-inrichting gaf aan te experimenteren met de keuze voor gedetineerden om zelf te koken en daarmee (structureel) af te zien van de door de inrichting aangeboden (warme) maaltijd. Omdat gedetineerden dan zelf hun voeding in de winkel moeten kopen hoeven zij niet de wekelijkse tv-huur te betalen. De animo onder gedetineerden voor deze 'deal' leek echter niet groot vanwege het verschil tussen kosten en baten.

4 Conclusies

Op basis van de onderzoeksvragen concludeert de Ist het volgende:

- *Algemene uitgangspunten ten aanzien van samenstelling en verstrekking van voeding aan ingeslotenen.*
Behoudens het door DJI in 2010 gehanteerde programma van eisen gekoppeld aan de verstrekking van warme maaltijden, brood, fruit, zuivel en overige houdbare en verse kruidenierswaren, waar in de meeste GW en DBV inrichtingen cateraar Sodexo voorziet, zijn er voor de JI's geen algemene uitgangspunten voor de verstrekking van voeding. Dat geldt kennelijk ook voor het budget dat in inrichtingen voor de dagelijkse voeding per ingeslotene beschikbaar is. Het dagelijkse budget voor voeding is in de Forzo-inrichtingen ruim twee keer hoger dan de sector GW, terwijl het budget voor de Jeugd daar tussenin zit. Een ander verschil is de broodverstrekking. Binnen de sectoren GW en DBV is de verstrekking van uitsluitend bruinbrood het uitgangspunt. Een meerderheid van de GW- en DBV-inrichtingen verstrekt ingeslotenen op verzoek of op medische indicatie aanvullend witbrood.
In de Jeugd- en Forzo-inrichtingen is er altijd sprake van de verstrekking van zowel bruin- als witbrood.
- *Het weggooien van de verstrekte voeding.*
In alle inrichtingen wordt voeding ongebruikt weggegooid maar in de GW- en DBV-inrichtingen die éénvaks diepvriesmaaltijden verstrekken is er relatief vaker sprake van het ongebruikt weggooien van de maaltijd. Dit weggooien neemt toe als de inrichting aan ingeslotenen ruime voorzieningen biedt om zelf voeding te bereiden. Binnen de sectoren Jeugd en Forzo komt het ongebruikt weggooien van voeding minder vaak voor. Door het dagelijks vers koken in een centrale keuken of met de groep staan bereiders en consumenten binnen die sectoren dicht bij elkaar en houden zo meer rekening met elkaars smaak en behoefte. Bovendien is het budget dat in die sectoren dagelijks ter beschikking staat voor het aanbod van voeding hoger en zijn ingeslotenen meer rechtstreeks betrokken bij de aanschaf van voeding en het (budget)beheer daarvan.
- *Borging van kwaliteit, kwantiteit en variëteit van de te verstrekken voeding en betrokkenheid van ingeslotenen daarbij.*
Inrichtingen beschouwen de (controle op) kwaliteit, kwantiteit en variëteit vooral als een verantwoordelijkheid voor de cateraar of keuken. Een aantal GW-inrichtingen geeft aan dagelijks een maaltijd te proeven en te beoordelen en de samenstelling van het menu te bespreken met een vertegenwoordiging van de ingeslotenen. Ook in

de sectoren Jeugd en Forzo is er betrokkenheid van ingeslotenen bij de samenstelling van de maaltijd. Van een onafhankelijke toets op of advies over de samenstelling van de maaltijden is nergens sprake. In sommige inrichtingen wordt de hygiënetoestand van de centrale keuken wel regelmatig getoetst door de cateraar of een daartoe geëquipeerde instantie.

- *Overeenkomsten en verschillen ten aanzien van de voeding tussen de DJI-sectoren gevangeniswezen (GW), Bijzondere Voorzieningen (DBV), Jeugd en Forensische zorg (Forzo).*

Voorgaande hoofdstukken maken duidelijk dat er aanmerkelijke verschillen zijn. Binnen GW- en DBV-inrichtingen is het aanbod van een verse warme maaltijd relatief laag terwijl de ingeslotenen binnen de sectoren Jeugd en Forzo vrijwel dagelijks een vers bereide maaltijd voorgeschoteld krijgen. Daarnaast is er het eerder benoemde aanmerkelijke verschil in het dagelijks beschikbare budget voor voeding. Ook is er verschil in voorzieningen om zelf voeding te bereiden. In de sectoren GW en DBV variëren die van niet tot redelijk omdat zij in tijd en voorzieningen begrensd zijn, terwijl de mogelijkheden binnen de sectoren Jeugd en Forzo, zeker qua faciliteiten, aanmerkelijk groter zijn. Ook de momenten waarop gekookt kan worden zijn in de sectoren Jeugd en Forzo aanzienlijk ruimer dan bij GW en DBV omdat het activiteitenprogramma daar ook in de avonduren plaats vindt. Binnen de meeste GW- en DBV-inrichtingen zijn de ingeslotenen vanaf 17.00 uur ingesloten.²⁰

De mogelijkheden voor ingeslotenen om aanvullend voeding in te kopen zijn binnen de sector Forzo het grootst. In de Forzo- inrichtingen die de Ist bezocht, is vrijwel het gehele assortiment van een lokale supermarkt voor de ingeslotenen beschikbaar. De minste winkelvoorzieningen hebben de Jeugdinrichtingen. Daar is het assortiment om aanvullend inkopen te doen beperkt. Hooguit wat snoepgoed en frisdrank. Binnen de sectoren GW en DBV varieert het winkelaanbod per inrichting, maar is in het algemeen redelijk uitgebreid. De mogelijkheden om in de inrichting voeding te bereiden bepalen binnen die sectoren mede het aanbod van aanvullende voedingswaren.

---

²⁰ In 2011 vindt binnen de sector GW herinstructie van avondactiviteiten plaats.

- *Aanknopingspunten voor alternatieven aan de hand van de verschillen in de wijze van voedingsaanbod.*

Maar weinig inrichtingen gaven via de vragenlijst aan alternatieven te overwegen. Alleen jeugdinstellingen schetsten de ontwikkeling naar het meer zelfstandig en door ingeslotenen gezamenlijk een maaltijd bereiden op de afdeling/groep en één pi experimenteert met het alternatief voor gedetineerden om zélf te koken zonder een maaltijd verstrekt te krijgen.

5

Aanbevelingen

Voor DJI

1. Analyseer de achtergronden van de aanmerkelijke verschillen in budget voor voeding per ingeslotene tussen de onderscheiden DJI sectoren en overweeg of het resultaat van die analyse aanleiding geeft tot nivellering.
2. Formuleer voor alle ingesloten en gelijklopende uitgangspunten aanzien van de kwaliteit, kwantiteit, variëteit en borging van de door inrichtingen te verstrekken voeding.
3. Bied ingesloten en die een diepvriesmaaltijd verstrekt krijgen en behoefte hebben aan meer voeding, de mogelijkheid om meer verstrekt te krijgen.
4. Bezie of alle inrichtingen van de sectoren GW en DBV in gelijke mate faciliteiten kunnen bieden om ingesloten en zelfstandig te laten koken.
5. Laat de samenstelling, de hoeveelheid en variëteit van de te verstrekken voeding met regelmaat toetsen door een onafhankelijke instantie en/of eis deze toets van inrichtingen die zélf verantwoordelijk zijn voor de bereiding en verstrekking van voeding.
6. Neem maatregelen om de hoeveelheid ongebruikte en derhalve weg te gooien voeding te beperken.
7. Bezie, in relatie tot voorgaande aanbeveling, in hoeverre ongebruikte of weggegooid maaltijden aan derden, bijv. voedselbanken, beschikbaar gesteld kunnen worden.
8. Overweeg de introductie van een keuzemodel waarbij de ingeslotene de keuze heeft tot het al dan niet nuttigen van een inrichtingsmaaltijd of het bereiden van een zelf samengestelde (en door de inrichting mede-gefinancierde) maaltijd.
9. Communiceer voorgenomen wijzigingen in het voedingsaanbod zorgvuldig met de betrokken inrichtingen.

Voor de inrichtingen

10. Communiceer voorgenomen wijzigingen in het voedingsaanbod zorgvuldig met de ingesloten.
11. Stem het assortiment van de inrichtingswinkels af op de kookvoorzieningen binnen de inrichting.
12. Bied alle ingesloten de keuze tussen wit- en/of bruinbrood.

6

Slotbeschouwing

Dit onderzoek maakt duidelijk dat er in justitiële inrichtingen een tamelijk breed palet aan voorzieningen is om ingeslotenen te voorzien van voeding.

Er zijn dan ook grote verschillen tussen deze inrichtingen.

Zo is het verschil in budget dat voor de verschillende sectoren van DJI beschikbaar is om ingeslotenen dagelijks van voeding te voorzien aanzienlijk. Het dagelijkse budget dat per ingeslotene per dag voor voeding beschikbaar is is in Forzo-inrichtingen ruim twee keer hoger dan binnen de sectoren GW en DBV.

Het budget voor jeugdinstellingen zit daar tussen. Het verschil komt vooral tot uiting in het karige karakter van de warme maaltijden die de sectoren GW en DBV aan het merendeel van de ingeslotenen verstrekken. Die karigheid heeft niet zozeer betrekking op de ‘technische’ samenstelling van de geboden maaltijd als wel op de smaak, versheid, hoeveelheid en wijze waarop de voeding wordt aangeboden.

Het betreft in de meeste gevallen een diepvriesmaaltijd met alle componenten bijeen gevoegd in een -éénvaks- bak.

In het bakje liggen alle ingrediënten ongescheiden van elkaar. Dit betekent dat als je geen liefhebber bent van bijv. jus of een ander soort saus, je die toch moet nuttigen omdat deze niet te scheiden is van de andere componenten.

Daarbij komt dat de maaltijd een vaste, afgemeten hoeveelheid is. Meer opscheppen, in het penitentiaire jargon ‘overschep’ genoemd, is niet mogelijk. Met name de sporters onder de ingeslotenen ervaren een tekort aan voeding. Zij, maar ook andere flinke eters, moeten dan voor eigen rekening bijkopen in de inrichtingswinkel. Dat geldt niet alleen voor extra voeding, maar ook voor kruiden e.d. om de maaltijd smaakvoller te kunnen maken. Als een ingeslotene niet over de middelen beschikt om deze extra aankopen te kunnen doen, is er feitelijk sprake van ongelijke behandeling.

De Ist is zich er van bewust dat smaken verschillen en het een utopie is om het iedere consument van voeding in de GW- en DBV-inrichtingen naar de zin te maken. Echter, ‘het oog wil ook wat’ maar dit is niet af te zien aan de visuele presentatie van het bakje voeding dat een gedetineerde moet consumeren.

Een gering aantal GW-inrichtingen kookt nog dagelijks vers. Daar is de opinie van gedetineerden over de voeding aanmerkelijk positiever. “Als je meer wilt krijg je meer en de keuken houdt veel beter rekening met het seizoensaanbod van verse groenten en met onze smaak” is een opinie die de Ist daar vaak mee kreeg.

De Ist kan zich dan ook niet aan de indruk onttrekken dat de ingeslotene niet het primaire vertrekpunt is geweest bij de aanbesteding van het nieuwe contract dat DJI voor de sectoren GW en DBV met één

cateraar is aangegaan. Kennelijk hebben andere motieven zoals een zo laag mogelijke kostprijs per maaltijd geprevaleerd. Het gevolg is dat veel inrichtingen momenteel, tegen meerkosten, additioneel witbrood verstrekken en dat veel maaltijden worden weggegooid.

Met dit alles hebben de ingeslotenen in de Jeugd- en Forzo-inrichtingen minder van doen. In steeds meer Jeugdinrichtingen neemt de invloed van de eindgebruikers op de samenstelling en bereiding van de maaltijden toe en groeit het inzicht dat een gezamenlijke bereiding een bijdrage levert aan de dynamiek van het groepsproces.

Dat gold in feite al voor -onderdelen van- Forzo-inrichtingen. Naast het gegeven dat in het merendeel van die inrichtingen een centrale keuken dagelijks een verse maaltijd bereidt, hebben de ingeslotenen daarnaast ruim de gelegenheid om zelf voeding aan te schaffen en te bereiden op basis van een vrijwel onbeperkt assortiment. Afhankelijk van je behoefte kun je als ingeslotene verblijvend in een Forzo-inrichting, voor eigen rekening, vrijwel alles consumeren.

Ten aanzien van de beschikbaarheid van brood(soorten) valt er op de sectoren Jeugd en Forzo feitelijk niets aan te merken. Er is voldoende verstrekking en er is voldoende variatie mogelijk: in ieder geval wit en bruin en binnen Forzo-inrichtingen, meer incidenteel of voor eigen rekening luxe brood.

Tweederde van de GW-inrichtingen en één DBV-inrichting bieden ingeslotenen zowel bruin- als witbrood aan. De overige inrichtingen beperken zich tot het louter aanbieden van bruinbrood. De IST is van mening dat er uit oogpunt van gelijkwaardigheid in alle inrichtingen de keuze voor zowel wit- als bruinbrood moet zijn. In een minderheid van de inrichtingen kost het gedetineerden enige moeite om over meer brood dan de standaardverstrekking te beschikken. In een enkel geval wordt extra brood zelfs louter op medische indicatie verstrekt of krijgen gedetineerden van personeel de suggestie om extra brood in de inrichtingswinkel aan te schaffen. De IST vindt dit onwenselijk; naast de standaardverstrekking moeten gedetineerden om extra wit- of bruinbrood kunnen vragen, zeker als er veel brood wordt weggegooid. De beperking van het aanbod heeft er volgens inrichtingsfunctionarissen overigens wel toe geleid dat er minder brood hoeft worden weggegooid.

Tijdens haar bezoeken in het kader van dit onderzoek sprak de IST in zowel Jeugd- als Forzo-inrichtingen met positieve en betrokken ingeslotenen die met nadruk de voorkeur gaven aan het nuttigen van hun zelf bereide verse maaltijd dan de maaltijd die hun door de inrichting verstrekt werd. De groepsleiders merkten daarbij op dat de

maaltijdbereiding bij uitstek een moment is om sociale interacties te observeren en aan individuele- en groepsverantwoordelijkheden te appeleren: wie doet er vandaag de afwas?

Binnen GW en DBV zijn deze mogelijkheden veel beperkter. De doelgroep en de doelstellingen zijn duidelijk anders maar het genoeg onder ingesloten en in die inrichtingen zelf een maaltijd te bereiden is er niet minder groot. Veel inrichtingen bieden dan ook (beperkte) faciliteiten om een warme maaltijd te bereiden. Een klein aantal doet dit niet en de ingesloten en aldaar ervaren dit als een groot gemis.

Het lijkt de ISt een goed idee wanneer DJI nader beziet in hoeverre ingesloten en in staat gesteld kunnen worden om, tegen vergoeding, zélf een maaltijd te bereiden als alternatief voor de verstrekte, maar helaas te vaak weggegooid, bak voeding.

Bijlage 1

Afkortingen

DBV	Dienst Bijzondere Voorzieningen
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
Forzo	Forensische zorg
GW	Gevangeniswezen
ISt	Inspectie voor de Sanctietoepassing
TBS	Ter beschikking stelling
WODC	Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum

Bijlage 2

Bronnen

Schriftelijke bronnen

- Beschrijvend document landelijke aanbesteding voeding ingeslotenen en restauratieve voorzieningen, september 2009
- Beginselenwetten Gevangeniswezen, Jeugd en TBS
- Menucyclus Sodexo PI Haaglanden
- European prison rules
- Vragenlijsten voedingsonderzoek
- Presentatie voor FAZA door SCC DJI d.d. 25 maart 2010
- Brief commissie van toezicht PI Haarlem, 31 augustus 2010
- Intern onderzoek aanbestedingstraject Voeding DJI, maart 2011

Overige bronnen

In de volgende locaties is door de inspecteurs gesproken met ingeslotenen, directieleden, keukenmedewerkers, hoofden/medewerkers facilitaire zaken, hoofden voedingsdienst, afdelingshoofden woonafdelingen, groepsleiders, inrichtingswerkers.

- FPC De Rooyse Wissel, locatie Venray
- FPC Pompestichting Nijmegen, locatie Nijmegen en locatie Zeeland (N-Br.)
- JJI Juvaïd, Veenhuizen
- JJI Teylingereind, Sassenheim
- PI Haaglanden, locatie Zoetermeer
- PI Haarlem, Haarlem
- PI Veenhuizen, locatie Norgerhaven
- PI Vught, Vught²¹

Van de operationeel manager van Sodexo Nederland, verantwoordelijk voor het DJI-account, is, ter verificatie van de bevindingen die betrekking hebben op de bevindingen binnen de sector GW, een interview afgenomen.

---

²¹ Informatie van deze vestiging is gebaseerd op een recent doorlichtingsonderzoek.

Bijlage 3

Vragenlijst/ Interviewlijst

Vragenlijst Voeding Justitiabelen²²

Inleiding

De ISt doet onderzoek naar de wijze waarop inrichtingen voeding verstrekken aan Justitiabelen. De kwaliteit en kwantiteit van de verstrekte voeding is daar onderdeel van. Het onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste deel is een inventariserende vragenlijst bestemd voor alle aan DJI gelieerde (gesloten) justitiële inrichtingen met zowel een rijks- of particulier karakter.²³ Het tweede, verdiepende, deel bestaat uit interviews met Justitiabelen en relevante functionarissen bij de voedingverstrekking. De aanleiding voor het onderzoek is het feit dat de ISt regelmatig bij doorlichtingen reacties krijgt over de smaak, hoeveelheid, variatie en tijdstip van verstrekkingen. In september 2010 kreeg het onderwerp voeding plotseling veel media aandacht en werden er Kamervragen gesteld naar aanleiding van klachten van Justitiabelen binnen de sector GW over onder andere de geringere hoeveelheid verstrekt brood.

Deze vragenlijst omvat het eerste deel van het onderzoek. Het verzoek is deze vragenlijst te laten invullen door één of meerdere functionarissen die betrokken zijn bij de verstrekken van voeding aan Justitiabelen. Invullen van de antwoorden kan in de grijs gemarkeerde velden.

Graag deze vragenlijst elektronisch invullen en uiterlijk dinsdag 1 maart 2011 terugsturen naar: ist@minjus.nl.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

²² Voor de vraag- en interviewlijsten is de term Justitiabelen gebruikt.

²³ Het kan hierbij gaan om meerdere locaties van een vestiging, inrichting, FPC of detentiecentrum.

Naam locatie / inrichting:

Capaciteit:

Naam contactpersoon:

**Contactgegevens contactpersoon:
(Graag het rechtstreekse telefoonnummer en E-mail adres)**

Eventuele bijzonderheden:

Vragenlijst

Vraag 1. Over wat voor keuken(s) beschikt uw inrichting ten behoeve van door de inrichting te verstrekken voeding?

- Grootkeuken waar dagelijks verse maaltijden bereid worden
- Distributiekeuken waar koelverse of diepvriesmaaltijden bewaard en opgewarmd worden
- Combinatie tussen een grootkeuken en een distributiekeuken
- Anders, namelijk

Vraag 2. Beschikt uw inrichting daarnaast over keukens waar Justitiabelen zélf voeding kunnen bereiden? En zo ja, hoeveel kookpunten (enkele gaspit of elektrische opwarmplaat) zijn er in totaal beschikbaar en hoeveel Justitiabelen bevinden zich in uw inrichting?

- Niet van toepassing
- (totaal aantal) kookplaten op in totaal Justitiabelen

Vraag 3. Over welke faciliteiten beschikken Justitiabelen op hun cel/kamer om zelf voeding te bewaren en/of eventueel te bereiden? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- Koelkast
- Waterkoker
- Kookplaat
- Koffiezetapparaat
- Magnetron
- Anders, namelijk

Vraag 4. Indien kookfaciliteiten in uw inrichting worden aangeboden, hoeveel tijd per dag hebben Justitiabelen gemiddeld de mogelijkheid om zelf te koken?

☐ Niet van toepassing	☐ Tussen 2 tot 3 uur per dag
☐ Minder dan 30 minuten per dag	☐ Tussen 3 tot 4 uur per dag
☐ Tussen 30 minuten en 1 uur per dag	☐ Tussen 4 tot 5 uur per dag
☐ Tussen 1 tot 2 uur per dag	☐ Anders, namelijk

Vraag 5. Hebben Justitiabelen de mogelijkheid om zelf (aanvullende) voeding aan te schaffen? En zo ja, hoe en waar kunnen ze inkopen doen? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

☐ Niet van toepassing	☐ Zelf kopen buiten de inrichting
☐ Via een bestellijst	☐ Geen mogelijkheid inkopen te doen
☐ Winkel in de inrichting	☐ Automaat
☐ Anders, namelijk	

Vraag 6. Op welke uren van de dag vindt verstrekking van voeding plaats?

☐ Ontbijt om	_____uur
☐ Lunch om	_____uur
☐ Diner om	_____uur
☐ Anders, namelijk om	_____uur

Vraag 7. Wat is de aard van de verstrekking gedurende de dag?

Toelichting

Bijvoorbeeld koffie/thee om 08.00 uur, vervolgens een warme maaltijd om 12.00 uur of een warme maaltijd met daarnaast brood en beleg voor de volgende dag.

Vraag 8. Staat uw inrichting de 'uitruil' van verstrekte maaltijden, in de zin dat Justitiabelen een aangeboden maaltijd kunnen geven aan een ander, toe?

☐ Ja
☐ Nee
☐ Anders, namelijk

Vraag 9. Hoeveel brood krijgen Justitiabelen gemiddeld dagelijks aangeboden?

- ____ sneetjes brood
- Half brood
- Heel brood
- Naar behoefte
- Anders, namelijk

Vraag 10. Welke broodsoort krijgen Justitiabelen aangeboden?

- Alleen wit
- Alleen bruin
- Eigen keuze tussen wit en bruin
- Anders, namelijk

Vraag 11. Kunt u aangeven welk percentage van de verstrekte maaltijden en brood gemiddeld dagelijks (vrijwel) ongebruikt wordt weggegooid?

Maaltijd	%	☐ Onbekend (maaltijd)
Brood	%	☐ Onbekend (brood)

Vraag 12. Kunt u aangeven wat de voornaamste redenen zijn voor het weggooien van de verstrekte maaltijden en brood? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

<i>Maaltijd</i>	<i>Brood</i>
☐ Teveel	☐ Teveel
☐ Niet voedzaam	☐ Niet voedzaam
☐ Niet smaakvol	☐ Niet smaakvol
☐ Niet vers	☐ Niet vers
☐ Sluit niet aan bij culturele achtergrond	☐ Sluit niet aan bij culturele achtergrond
☐ Anders, namelijk:	☐ Anders, namelijk:

Vraag 13. Wat vindt de inrichting over het algemeen over de kwaliteit, kwantiteit en variëteit van de maaltijd die dagelijks aan Justitiabelen aangeboden wordt?

Kwaliteit maaltijd

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Slecht

Kwantiteit maaltijd

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Slecht

Variëteit maaltijd

- Goed
- Voldoende
- Matig
- Onvoldoende
- Slecht

Vraag 14. In hoeverre sluit volgens de inrichting de voeding aan bij de leeftijd, gezondheid, fysieke inspanning, religieuze- en culturele achtergrond van Justitiabelen?

Leeftijd

- Goed
- Vold
- Matig
- Onvold
- Slecht

Gezondheid

- Goed
- Vold
- Matig
- Onvold
- Slecht

Fysieke inspanning

- Goed
- Vold
- Matig
- Onvold
- Slecht

Religie

- Goed
- Vold
- Matig
- Onvold
- Slecht

Cultuur

- Goed
- Vold
- Matig
- Onvold
- Slecht

Vraag 15. Worden de verstrekkingen met regelmaat op kwaliteit en kwantiteit beoordeeld? En zo ja met wie? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- Niet van toepassing
- Justitiabelen / GEDECO
- Medische dienst
- Commissie van Toezicht
- Leverancier voeding
- GGD
- Voedingscentrum
- Anders, namelijk

Vraag 16. Overweegt u wel eens om de voeding op andere wijze aan Justitiabelen te verstrekken en zo ja wat zijn deze alternatieven en wat zijn daarvoor de overwegingen?

Interviewlijst functionarissen Voeding Justitiabelen

Locatie: DJI sector:
Gesproken met: functie:

Welke voedingscomponenten verstrekt de inrichting?

Warm:

Koud:

Wat is de voedingsdagprijs of het voedingsbudget per justitiabele per dag?

Is er een mogelijkheid tot menukeuze? (In GB hebben gedetineerden bijv. keuze)

Kan een keuze ook gewijzigd worden? (Aardappelen ipv rijst of andersom)

Hoe wordt de warme maaltijd geserveerd?

- geportioneerd vers
- in bulk (zelf opscheppen)
- geportioneerd verpakt
- anders

Wat en wie bepaalt de samenstelling van de warme maaltijd? (Is er bijv. sprake van een vaste menucyclus?)

Wordt de samenstelling van de maaltijd regelmatig gecheckt?

- op variatie
- op voedingswaarde

Wie checkt intern de samenstelling van de maaltijd?

Is er ook een check door derden op de samenstelling van de maaltijd? (Bijv. het Voedingcentrum dat controleert of adviseert)

Kunnen Justitiabelen zelf voeding aanschaffen?

Wat zijn de hoofdkenmerken van de door Justitiabelen zelf aan te schaffen voedingsmiddelen? (Bijv. ruim assortiment of uitsluitend snacks of snoep)

Is er overleg met Justitiabelen over de samenstelling van de te verstrekken voeding?

Is er overleg met Justitiabelen over het assortiment (extra) aan te schaffen voeding?

Indien Justitiabelen de voeding hoofdzakelijk zelf bereiden hoe wordt dan zicht gehouden op kwaliteit, kwantiteit en hygiëne van de te bereiden voeding? (Bijv. door groepsleiding, stm'er, piw'er)

Hoe is de omgang met dieetvoeding?

Biedt de inrichting ook extra faciliteiten mbt voeding bij feest- of hoogtijdagen? (Denk aan suikerfeest maar ook aan een bijv. zomerse barbecue)

Schouw keuken(s) (Evt. bijzonderheden mbt keukens onderstaand vermelden)

Interviewlijst Justitiabelen Voeding Justitiabelen

Locatie:

DJI sector:

Gesproken met: (aantal Justitiabelen + achtergrond)

Wat vinden jullie van de warme maaltijd die de inrichting verstrekt?

- Is het gevarieerd
- Is het compleet: voor, hoofd- en nagerecht
- Is het voldoende
- Is het vers

Wat vinden jullie van het brood dat de inrichting verstrekt?

- Is het gevarieerd
- Is het voldoende
- Is het vers

Wat vinden jullie van de mogelijkheden om zelf voeding aan te schaffen? Mogelijkheden weergeven

Wat vinden jullie van de mogelijkheden om zelf voeding te bereiden? (Mogelijkheden weergeven)

Vinden jullie dat je in de inrichting gezond kunt eten?

Wordt er (veel) voeding weggegooid?

Krijgen jullie wel eens een extraatje bij de voeding, bijvoorbeeld met feestdagen?

Wat zijn jullie aanvullende wensen op het gebied van voeding?

Bijlage 4

Geografische ligging locaties

